

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
Cilt/Vol: 3, Sayı/Issue: 2, 2019, ss/pp.220-234.
Geliş tarihi: Kasım 2019
Kabul tarihi: Aralık 2019

ISSN:2602-3792

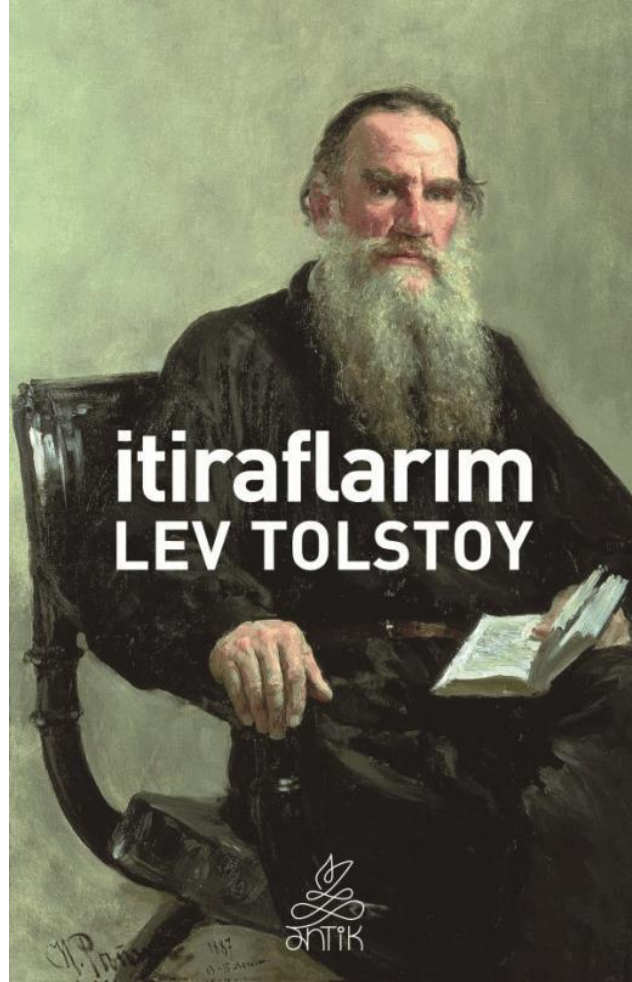
ANKARA-TURKEY.
This article was checked by iThenticate.

Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

**LEV TOLSTOY, İTİRAFLARIM, ÇEVİRİ: İHSAN ÖZEMİR,
İSTANBUL: LACİVERT YAYINLARI, 2. BASKI, 2017, 96 SAYFA**

Şeyma MONİS*

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta; monis.seyma@gmail.com

 orcid: 0000-0002-2666-2729

GİRİŞ

Tolstoy 28 Ağustos 1828'de Rusya'nın Tula şehrinde Yasyana Polyana Malikanesinde doğdu. Toprak sahibi soylu bir ailede doğan Tolstoy Ortodoks Hristiyan inancına göre vaftiz edilip yetiştirilmiştir. İki yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetmiş halaları tarafından büyütülmüştür. Kendisine öğretilen dini doktrinlere ciddi olarak inanmamış ancak buna rağmen bu öğretilere çevresindekilere uyum sağlamak için temelsiz bir güvenle uyum sağlamıştır. 11 yaşında iken ağabeyi ve arkadaşlarının Tanrı'nın var olmadığı ve O'nun hakkında öğretilenlerin uydurma olduğuna dair yapılan konuşmalarından dolayı olsa gerek dini olguların çok da ciddiye alınmaması gerektiğine inanmıştır(Tolstoy, 2017, ss. 5-7). Bilindiği üzere Fowler'ın inanç gelişim kuramına göre bireyin ileriki yaşlarda inanç ile olan ilişkisini şekillendiren ve inancın sürekliliğini sağlayan faktörlerden biri, çocuğun annesiyle olan ilişkisidir. 0-2 yaş kapsayan bu dönem temel inanç evresidir. Anneye duyulan güven ve anneye olan ilişki ileride Tanrı'ya duyulacak güven ve O'nunla meydana gelecek ilişkiyi şekillendirir(Roehlkepartain, 2006, s. 37). Tolstoy'un erken yaşlarda annesini kaybetmesi onda bu duygunun pekişmemesine ve böylece kendisine öğretilen inanca temel bir güvensizlik duymasına neden olabilir.

Tolstoy ve çevresi dinsel öğretiler doğrultusunda bir hayat yaşamadığı ve bu yüzden din hayattan kopuk ve hayatın dışında bir olgu olduğu için Tolstoy'un dinden kopuş süreci başta bilinçsizcedir. Bu kopuş bilinçsiz bir şekilde gerçekleşmiş olsa da 15 yaşından itibaren felsefi eserler okumasıyla daha bilinçli bir hale gelmiştir. 16 yaşında ibadetleri yerine getirmeyi bırakarak dini reddetmiş ancak tam olarak tanımlayamasa da bir Tanrı'nın varlığına inanmıştır(Tolstoy, 2017, ss. 8-10). Bu durum ergenlik dönemi göz önüne alındığında psikolojik olarak normal gözükebilir. Çünkü ergenlik döneminde bireyin kişilik ve dini gelişimi çatışma, suçluluk ve bunalım gibi faktörlerin etkisi altındadır. Kişi kendisine öğretilenleri sorgulayarak bir kimlik oluşturmaya başlar. Bireyin çocukluk döneminde dini inanca dair öğrendikleri ergenlik dönemi duygusal ve entelektüel ihtiyaçlarını karşılamada oldukça yetersiz kalabilir. Bu yüzden öğretilere karşı şüphecî ve eleştirel tutum sergilenir(Karaca, 2017, s. 171). Bu bilgiler doğrultusunda Tolstoy'u değerlendirecek olursak: Tolstoy'un ergenlik döneminde sanayi devrimi sonrası bilim ve teknoloji yükselişte, bilimsel anlayış olarak da pozitif bilimler ön plandadır. Pozitif bilimler sadece görünür dünyada var olan ve deneyle ölçülüp ispatlanabilen olguları kabul eder ve inanca konu olan gaybî meselelerin doğruluğunu reddeder. Şüphe ve eleştirel tutum bilimin başlıca unsurudur. Realist ve rasyonel bakış açısı çağa hakimdir. Dolayısıyla Tolstoy'un içselleştirilmemiş olan dini inancı kendi deyimiyle 'bilginin ve varoluşun ışığında', çağın bilimsel anlayışı ve içinde

bulunduğu sosyal çevre de göz önünde bulundurulacak olursa yavaş yavaş yok olmuş denilebilir. Çocukken kendisine öğretilenler ergenlik dönemi ihtiyaçlarını artık karşılamamakta hayattan kopuk bir din anlayışı kimlik oluşumunda etkili olmamaktadır.

Tolstoy, dini terk ettikten sonra, yaşamına temel oluşturacak bir öğreti geliştirmeye başlar. Mükemmel insan olmak şeklinde nitelendirdiği bu öğretiye göre fiziken, zihnen ve ahlaken mükemmel biri olmaya çalışmak onun hedefleri arasındadır. Bu hedefleri hayatının anlamı olarak görmektedir. Başlarda kendi veya Tanrı'nın gözünde mükemmel olmaya çalışma çabası sonraları yerini başkalarının gözünde mükemmel olma, başkalarından daha güçlü, önemli ve varlıklı olma çabasına dönüşmektedir. Ancak ahlaken iyi olmaya çalıştığı kabul görmeyen Tolstoy iktidar, açgözlülük, şehvet, kibir ve öfke gibi kötü hırslara yöneldiğinde onaylandığını hissetmektedir. Yalan, soygun, kumar, zina, sarhoşluk, şiddet, cinayet gibi eylemlerde bulunarak on yıl kadar ahlaksız bir yaşam sürmüştür(Tolstoy, 2017, ss. 10-11). Tolstoy'un bu durumu Fowler'ın inanç gelişim kuramında 11-18 yaş yapay-geleneksel inanç evresine tekabül etmektedir. Birey bu evrede örnek aldığı insanların, akranlarının ve çevresinin inanç ve değerlerini araştırır ve kendisine göre bazı inanç ve değerler edinir. Bu inanç ve değerler eleştiriye tabi tutulmayacak şekilde ideolojiye dönüşür. Birey kendine ait bir kimlik oluşturma çabasına girer. Geleceğe ve sosyal ilişkilere dair kaygı güdüldüğü için çevresiyle uyumlu ve ortak bir dünya görüşü edinme ve değerleri paylaşma söz konusudur(Roehlkepartain, 2006, s. 39). Bu dönemde ergen bireyin din ile ilişkisini zorlaştıran faktörlerden bir diğeri de yaşadığı çelişki ve çatışmalardır. Birey kendi arzu ve isteklerine karşı dini kuralları uygulamada zorlanır. Yaşanılan temel çatışma konuları cinsellik, bağımsızlık, güçlülük duyguları, kendi benliğini üstün tutma eğilimidir. Kendi istek ve arzularını dini dikkate almaksızın yaşayan bireyler suçluluk ve günahkarlık duygusu yaşarlar. Bu duygu ile başa çıkmak için ya dini inanç ve değerler yeniden keşfedilip dindar bir yaşam benimsenir ya da din inkar edilir. Çocukluk döneminde sağlıklı bir dini gelişim yaşayan bireylerde dini yeniden keşfedip dindar bir yaşam tercihi bir travma yaşamadığı sürece sıklıkla görülen bir durumdur(Karaca, 2017, ss. 174-175). Tolstoy başta ahlaken mükemmelliği hedeflemiş kendine ait bir kimlik oluşturmaya çalışmışsa da sosyal çevresinden onay görmeyince uyum sağlamak ve kabul görmek için ve aynı zamanda cinsellik, bağımsızlık ve güçlülük duyguları doğrultusunda bir hayat yaşamak için dini inkar ettiği ahlaksız bir yaşamı tercih ettiği varsayılmaktadır. Ahlaksız yaşamının ona ün ve para getirmesi ise kendi benliğini üstün tutma eğiliminin bir sonucu olmakla beraber bu yaşamı sürdürmesinde temel motivasyonlardan biri olmuştur denilebilir.

Tolstoy'un ergenlik sonuna kadar olan bu serüveni ve bu serüvenin din ile olan ilişkisi kısaca bu şekildedir. Biz bu çalışmada Tolstoy'un ergenlik serüveninden sonra hayatındaki anlam arayışını, bu anlam arayışı sürecinde inanç ile karşılaşmasını ve bu inancın onda evrensel bir inanca nasıl dönüştüğünü açıklayacağız.

1. Anlam Arayışı Dönemi

Tolstoy on sekiz yaşında üniversiteyi terk ettiğinde kendisine geçmişte öğretilen şeylerin hiçbirine artık inanmamaktadır(Tolstoy, 2017, s. 7). Yirmi yedi yaşında yazarlarla tanışmış ve onların hayat görüşlerini benimsemiştir. Benimsediği hayat görüşü; sanatçı oldukları için ne bildiklerinin ve ne öğrettiklerinin bir önemi olmadan öğretmek suretiyle ilerlemek şeklindedir. Ona göre sanatın anlamına ve hayatın ilerlemesine olan inanç bir din yazarlar da bu dinin papazlarıydı. Ancak papazlar yani yazarlar arasında fikir ayrılıkları vardı ve her bir yazar bir diğerinin fikirlerini reddederek kendi fikirlerinin doğru olduğunu savunmakta ve bu yüzden aralarında tartışma, küfür ve tuzağa düşürme gibi olumsuz tutum ve davranışlar sergilemektedirler. Tolstoy benimsediği inançları, kendisine para, ün, ve kadın getirdiği için başlarda sorgulamamışsa da yazarların fikir ayrılıklarının yanı sıra olumsuz tutum ve davranışları, Tolstoy'u sorgulamaya götüren faktörler olmuştur. Bu yüzden yazarları daha yakından gözlemler. Onların ahlaksız ve sahtekar oldukları kanaatine vararak öğretilerini reddetmiştir. Buna rağmen onlar tarafından kendisine verilen unvandan vazgeçememekte, edindiği kibirden sıyrılamamaktadır(Tolstoy, 2017, ss. 12-14).

Avrupa'ya gittiğinde orada tanıştığı aydınların etkisiyle mükemmel insan olma hedefi doğrultusunda 'ilerleme' inancı pekişmiş olmasına rağmen Paris'te şahit olduğu ölüm infazı ve yirmi dokuz yaşında ağabeyini kaybetmesi inancının tutarsız olduğunu düşündürmüştü bu ve benzeri durumlarda ilerlemeye dair inancını içten içe sorgulamıştır. İlerleyişinin nereye varacağını bilemese de bir gün bunun ortaya çıkacağına inanarak bu şüphe durumunu aşmıştır. Daha sonra ülkesine dönüp bir taşrada öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Ancak neyi nasıl öğreteceğini bilemediğinden yurtdışına çıkmış döndüğünde işine arabulucu olarak devam etmiştir. Arabuluculuğun yanında öğretmenlik yapmaya devam edip dergilere yazı yazmıştır. Yaşadığı yoğun hayat onu yıpratmış yaptığı işlerden ruhen tatmin olamadığı için her şeyi bırakıp bozkıra yerleşmiştir. Oradan dönünce otuz dört yaşında evlenmiştir. Evlendikten sonra hayatını ailesine iyi hayat koşulları sağlamaya adanmıştır. 'Ne için? Amaç ne?' gibi sorular ara sıra kafasını kurcalamış olsa da on beş yıl boyunca hayatının merkezinde ailesine iyi bir hayat sunmak düşüncesi hakim olduğu için bu soruları görmezden gelmiştir(Tolstoy, 2017, ss. 17-20).

Tolstoy'un hayatın anlamına dair görmezden geldiği sorular zamanla kafasını daha fazla meşgul etmeye başlamış artık bir buhrana girdiği için şu soruların cevabını bulmaya çalışmıştır: Hayatta yaptıklarının bir amacı var mıydı? Daha fazla yazması daha fazla ün kazanması ya da ailesine iyi koşullar sağlaması ona ne getirecektir? Peki yaşadığı hayatın anlamı nedir ya da bir anlamı var mıdır?

Tolstoy'un hayatında aile, saygı, mülk gibi hayattan beklenen maddi unsurlar var olsa da bunlar onu tatmin etmemekte, bu unsurların hayatına bir anlam katmadığını düşünmektedir. Ona göre, o güne kadar yaşamış olduğu hayatın mantıklı bir anlamı yoktur, yaşayacağını yaşamış önünde ölmekten başka bir seçenek kalmamıştır. Hayattan korkmakta ölümü görmezden gelememektedir. Fakat ölüm düşüncesi Tolstoy'u dehşete düşürmüştür. Ölme düşüncesinin getirdiği dehşetin, içinde bulunduğu durumdan daha berbat olduğunu düşünse de bu dehşetten ve buhrandan kurtulmak için ölmek istemiştir. Çünkü ona göre yaşadıklarının hiçbir anlamı olmadığı için ölüm bir son ve hakikatin kendisidir. Ancak ölümün bir yok oluş olduğuna inandığı için de yok olmaktan korkmaktadır(Tolstoy, 2017, ss. 23-28).

Öleceğinin bilincinde olan ancak bunun ne zaman olacağını bilmeyen insan için bu durum kaygı vericidir. Bilişsel süreç gereği birey beyinde oluşan boşlukları doldurmak yani öğrenmek için harekete geçer. Bunun bir sonucu olarak "Bütün bunlar neden?" sorusuna bir anlam vermeye çalışır(Tokur, 2018, s. 43). Tolstoy'un iki yaşında annesi, dokuz yaşında babası, yirmi dokuz yaşında abisi, kırklı yaşlarında yaşlarında üç çocuğu ve iki halası ölmüştür. Ölüm ile sık sık yüzleşmiş hatta Fransa'da bir infaza tanık olmuştur. Ağabeyinin acı çekerek vefat etmesi de 'madem ölüm yani yaşamın bir sonu var tüm bunların anlamı nedir?' sorusu belirmiş fakat bunu yoğun bir arayış dönemine girdiği sürece kadar görmezden gelmiştir. Ancak ölüm görmezden gelinemeyecek somut bir gerçekliktir. Ölüm bilinci oluşmamış insan için ölüm hakkında düşünmek özellikle ölümün bir yok oluş olduğunu düşünmek dehşet vericidir. Bu dehşet ile bireyin zihninde bir boşluk oluşur ve bu boşluk bilişsel dengeyi bozar. Dengenin yeniden oluşabilmesi için insan yaşanan hayata bir anlam vermek ve bu anlam doğrultusunda yaşamak ister. Dolayısıyla Tolstoy'un ölüm gerçeği ile yüzleşmesi onun yoğun bir arayış dönemine girmesinde önemli ve etkili faktörlerden biri olmuştur diyebiliriz.

Tolstoy içinde hayatın bir anlamı olduğuna dair umut taşımakta ve bu motivasyonla sancılı ve ısrarlı arayışını bilim dallarında sürdürmeye devam ettirmektedir. Burada bulduğu cevap ise hayatın bir anlamının şüpheye yer vermeksizin olmadığı şeklindedir. Ona göre bilimin verdiği

cevapların hayata dair sorularla bir alakası yoktur. Pozitif bilimler hayattan kopuk cevaplar vermekte ve onda hayatın anlamına ilişkin soruya yanıt yoktur, sosyal bilimler ise tatmin edici bir cevap verememektedir. Bilimden sonra filozofların verdiği cevapları araştırır. Orada bulduğu cevaba göre ise hayat kötü ve anlamsızdır bu yüzden sonlandırılmalıdır. Çünkü hayattan uzaklaşıldığı ölçüde hakikate yaklaşılabilir. Hayattaki her şey boştur ve hayattansa ölüm daha iyidir(Tolstoy, 2017, ss. 29-44).

Tolstoy yine içinde bir anlam olması gerektiği umuduyla sosyal çevresini gözlemlemeye başlar. Yaptığı gözleme göre içinde bulunduğu durumdan kurtulmanın dört yolu vardır: Cehalet, Epikürcülük, güç ve enerji, zayıfların yolu... Cehalet yaşama dair olguları bilmeme, anlamama ve irdelememektir. Epikürcülük yaşamın çaresizliği bilindiği halde bunları görmezden gelmek; hastalık, yaşlılık ve ölüm gibi olumsuz kavramları unutturacak şekilde haz odaklı arzu ve hevesler doğrultusunda yaşamaktır. Güç ve enerji yoluyla kaçış, hayatın kötü olduğu ve sonlandırılması gerektiği düşüncesiyle yaşamına son vermektir. Zayıfların yolu ise hayatın kötü olduğu ve sonlandırılması gerektiği düşüncesi var olmakla beraber kendilerini öldürme gücünü bulamayanların yoludur. Tolstoy üçüncü kategoriye dahil olmak istese de dördüncü kategoride olduğunu anlamıştır. Yine de varmış olduğu sonucun (hayat kötüdür ve sonlandırılmalıdır düşüncesi) doğruluğuna ilişkin şüpheleri vardır. Yaşamın var edicisi akılken, akıl yaşamı nasıl geri çevirir? Tarih boyunca insanlar hayatın anlamsız olduğunu fark etmemişler midir? Buna rağmen nasıl yaşamışlardır? Birikimleri sayesinde mevcut hayatını borçlu olduğu insanların hayatına ve düşüncelerine saçmalık demek yanlış değil midir? Vardığı sonucu bu şekilde sorguladıktan sonra kendisinde bir hata olabileceğine dair şüphe duymaya başlamıştır. Çünkü bir yandan vardığı sonucun ne kadar mantıklı ve ikna edici argümanlarla desteklenmiş olursa olsun yetersiz olduğunu hissetmiş, tatmin olamamıştır(Tolstoy, 2017, ss. 45-51).

Tolstoy bilimde, felsefede ve çevresiyle ilgili yaptığı gözlem sonucunda yaşamın anlamsız olduğuna kanaat getirmiş hayatın yaşanmaya değer olmadığına dair bir inanç geliştirmiştir. İnsanın hayata gelişinin tesadüfen olduğunu ve zamanı tamamlanınca yok olup gideceğini dolayısıyla hayatın hiçbir anlamının olmadığını düşünen kişinin kendi hayatına vereceği anlam ve ulaşmak istediği amaç da bu görüş doğrultusunda olacaktır(Göka, 2014, s. 97). Yaşam içerisinde seçilen konum ve yönelim bireyin hayata yüklediği anlam kaynağıdır(Göka, 2014, s. 150).

Bir insanın yaşamın yaşamaya değer oluşuna dair kaygısı ve umutsuzluğu varoluşsal bunaltıdır. Bu yüzden anlam arayışı içsel denge yerine içsel gerilim yaratabilir. Varoluşsal bunaltının kişinin ulaştığı olduğu şeyle ulaşması gereken arasındaki gelirime bağlı geliştiği

söylenebilir. Bunaltı insanda varoluşsal boşluk oluşturabilir. Bu boşluğun ise iki sebebi olabilir. Birincisi insanın ilkel zamanlarda davranışlarını belirleyen ve yön veren bazı hayvani içgüdülerini kaybetmesi, ikincisi ise yine davranışlarını yönlendiren bir gelenekten yoksun olmasıdır denilebilir(Frankl, 2009, ss. 117-120). Davranışlarını yönlendiren bir gelenekten yoksun seküler bir hayat yaşadığı için hayata bir anlam verememesi sonucu meydana gelen kaygı ve umutsuzluktan dolayı onun varoluşsal bir bunaltı içerisinde olduğu söylenebilir.

Tolstoy'un cevabını aradığı sorulara bakıldığında, cevaplarını aradığı soruların bilimde olmadığı görülür. Bilim, neden sorusunu değil nasıl sorusunun cevaplarını arar ve görünür dünyanın ötesini somut bir gerçeklik olmadığı için araştırmaz ve varlığını kabul etmez. Tolstoy akli bir cevap aramıştır çünkü kendisi rasyonalist ve realist biridir. Ancak bilimsel yani rasyonel cevaplar onu tatmin etmemektedir. Kendisi farkında olmasa da akıldan ziyade kalbine hitap eden manevi cevaplar aramaktadır. Bu soruların muhatabı ise dindir.

2. İnanç Dönemi

Tolstoy, hayatın onun çevresinden ibaret olmadığına farkına varıp sorularının cevabını salt içinde bulunduğu dar çevrenin hayatları ve fikirlerinin dışına çıkarak hayatı kötüleyen ve yaşamı sonlandırma düşüncesi olan insanlardan ziyade yaşamayı tercih eden ve hayata öyle ya da böyle bir anlam atfeden insanları gözlemlemeye ve araştırmaya karar verir. Yaptığı gözlem ve araştırma sonucunda insanların hayatına inanç ile anlam kattıklarını fark etmiştir. Çünkü akla dayalı bilgi yaşamın anlamına ilişkin bilgi vermemekte var oluşu reddetmektedir. Bu yüzden büyük insan kitleleri hayatın anlamını akıl dışı bilgiyle algılamaktadır. Akıl dışı bilgi şeklinde nitelendirilen şey ise inanç ve Tanrı'ydı. Buna göre Tolstoy ya akla dayalı bilgiye dayanarak var oluşu ya da inanç açısından bakıldığında hayatın anlamını kavrayabilmek için akli reddetmek durumundadır(Tolstoy, 2017, ss. 51-53).

Tolstoy için bir çelişki doğmuştur ve bu yüzden akla dayalı düşünce çizgisini sorgulamaya başlamıştır. Ona göre düşünce çizgisinde bir sorun yoktur ancak akıl yürütme biçimiyle sormuş olduğu soru uyuşmamaktadır. Çünkü hayatın anlamını kavramak için sonlu ile sonsuzun ilişkisini anlamak gerekir. Böylelikle sorduğu sorulara inancın verdiği cevapları irdeler. Sonuçta hayatına inanç ile anlam verebileceği kanaatine varır. Bu kanaate vardıktan sonra 'inanç nedir? Nasıl olmalıdır?' gibi sorularla inanç kavramının altını doldurmaya çalışmıştır. Çünkü bir Tanrı'ya inanmak için inancın ne olduğunu anlamak gerektiğini düşünmektedir. Tolstoy bu doğrultuda dinleri araştırır. Doğal olarak ilk önce çevresindeki dindar ve eğitimli kimselerle yani

ilahiyatçılarla ve Protestan kiliseleriyle görüşür. Görüştüğü kimselerin cevapları onu iyice çıkmaza sürüklemiştir. Çünkü entelektüel dindarların öğretileri var oluşun anlamını açıklamamakla birlikte yaşadıkları hayat ile uyuşmamaktadır. Onlar da tıpkı diğerleri gibi arzularını tatmin etmek için yaşamaktadırlar. Böyle olunca hacı, keşiş, tarikat ve köylülerin arasına girip onları gözlemlemeye cevaplarını oralarda aramaya karar verir. Şunu fark eder ki aralarına girdiği insanların hayatlarında çok fazla batıl inanç olsa da bu insanlar inançlarıyla uyuşan, çelişmeyen ve tutarlı hayatlar yaşamaktadırlar. Bu sosyal grup ölümü ve kederi, sükûnetle karşılayıp dingin ve sarsılmaz bir inançla kabullenmekte, maddi imkan ve refahtan yoksun olsalar da mutluluğu tadabilmektedirler. Yaşamın ve ölümün anlamını bilmekte, acılara göğüs germekte, ölümden hiçliğin değil bir hayrın olduğunu düşünmektedirler. Halbuki daha önce yaşadığı zengin ve eğitilmiş camiada hayat zevk düşkünlüğünden ibaretti ve böyle bir yaşamda anlam bulmak imkansızdı. Böylelikle bu insanların hayata verdiği anlamı benimsemiş onlar gibi yaşamaya karar vermiştir(Tolstoy, 2017, ss. 55-65).

Tolstoy inancı ve içine girdiği sosyal grubun hayata verdiği anlamı benimsedikçe bundan önce yaşadığı hayatı anlamlandırmaya çalışır. Daha önceki hayatında insanlar inançlarına uygun yaşamadıkları için onların inancını benimseyememiş içine girdiği sosyal çevrenin ise inancına uygun yaşadığını görünce onların inancını kabul edip çok anlamlı bulmuştur. Hayatın kötü olduğu ve sonlandırılması gerektiği düşüncesinin kendi yaşadığı hayattan kaynaklandığını bunu hayatın geneliyle yani insanlığın varoluşuyla ilişkilendiremeyeceğini anlamıştır. Ona göre insanın da diğer canlılar gibi hayatta bir rolü vardır; kendi varoluşunu üretmek ve bunu tüm insanlık için yapmaktır. Bu bakış açısıyla değerlendirdiğinde hayatının sorumluluk gerektiren otuz yılı varoluşu yaratamadığını hatta aksine yok etmekle meşgul olduğunu düşünmektedir. Tolstoy'a göre yeryüzünün varoluşu birinin iradesiyle süregelmekte ve biri bu varoluşla amacını gerçekleştirmektedir. Bu amacı kavrayabilmek için kişinin kendisinden isteneni yerine getirerek bu iradeyi yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak o zaman bizden ve evrenden ne istendiğini anlayabiliriz(Tolstoy, 2017, ss. 67-69).

Gerçeğin bilgisi ancak yaşanarak edinilebileceği düşüncesi Tolstoy'u kendi yaşadığı hayatın doğruluğunu sorgulamaya götürmüştür. Başlarda hayatın kötü ve saçma olduğu düşüncesiyle kendisini öldürmek istemiş bütün o düşünce ve gözlem süreci onun için acı bir duygunun eziyeti ile geçmiştir. Bu duyguyu Tanrı'yı arayış olarak tanımlamaktadır. Bu onun için bir akıl yürütüştür çok bir histir. Çünkü bu arayış düşüncelerin tersi yönünde ilerleyen yüreğinden yola çıkan bir arayıştır. Bunu bir tür korku, yabancı bir ülkede tek başına kalmışlık ve birilerinden yardım beklentisi hissi şeklinde betimlemektedir. Tanrı'nın varlığının kanıtlanamayacağına ikna olmuşsa da O'nu aramış, bulmayı

ummuştur. Çünkü Tolstoy'a göre varlık varsa bunun bir sebebi olmalıdır. Kendisini var eden bir gücün olduğunu kabul edince yaşamaya devam edebileceğini hissetmiştir. Tanrı'ya ona yardım etmesi için dua etmiştir. Duasına karşılık alamadığını düşünmüş olsa da herhangi bir sebep veya anlam olmaksızın dünyaya gelmiş olamayacağı kanaatindedir(Tolstoy, 2017, ss. 71-72).

İnsan zihni karşılaştığı her şeyi anlamaya, anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışır. İnsan zihninin sınırlı yapısı ise, bazı olayların iç yüzüne vakıf olma konusunda en büyük engeli oluşturur. Özellikle aklın sınırlarını aşan dini-metafizik konular, bilişsel tatmin arayışında olan insanın kafasını karıştıran temel konuların başında gelir. Bu noktada dinler, yapmış oldukları açıklamalarla insan zihninde başka türlü doldurulamayacak boşlukları doldurma potansiyeline sahiptir. Dinler bu potansiyeli, zihinsel unsurları ayrıştırma, birleştirme, uzlaştırmada kullandığı gibi, zihinsel çatışmaların ve belirsizliklerin çözümlenmesinde de kullanılmaktadır. Bu konuda yapılan birçok araştırma, dini inancın bilişsel ihtiyaçları önemli ölçüde tatmin ettiğini, müntesiplerine uyumlu, dengeli ve anlaşılabilir bir değerlendirme sunduğunu ortaya koymuştur(Karaca, 2017, s. 81). Tolstoy'un bilimsel ve felsefi araştırmalar yapmasına rağmen onda bilişsel tatmini sağlayacak cevapları bulamayıp dinde bulduğu cevapların bilişsel tatmin sağlamış olmasının, dinlerin yapmış olduğu açıklamaların belirsizliklerin çözümlenmesinde boşlukları doldurma potansiyeli olduğu söylenebilir.

Her insanın yaşamında var olan uğruna çaba harcanacak özel bir misyonu ve somut bir görevi vardır. Dolayısıyla yaşama dair herkese mâl edilebilecek genel bir 'yaşamın anlamı' ifadesi soyut ve gerçekçi olmayan bir arayış olacaktır. Bu sorunun cevabı insanın kendisinin yaşama vereceği bir cevaptır. Ancak bu, cevabın salt kişinin ruhunda olduğu anlamına gelmemektedir. Bunun için insanın dünyayı keşfetmesi gerekir(Frankl, 2009, ss. 123-125). Fakat nihai anlam arayışı içerisinde olduğunu söyleyebileceğimiz Tolstoy için durum böyle değildir. Nihai anlam insanın sınırlı zihinsel yetisini aşan bir olgu olduğu için akıl ile kavranamaz (Frankl, 2009, s. 133). Hayata nihai anlam veren sistem dinlerdir. Dinler hayata akıl ile kavranamayan, akıl dışı bilgi ile anlam vermektedir. Dinler insanlara hem anlam hem de amaç verir. Çünkü anlamı olmayan bir hayatta amacın varlığı kişiyi bir yere ulaştırmaz dolayısıyla ruhsal tatmin de sağlamaz, amaca ulaştırmayan veya amacı olmayan bir anlamın ise anlamı yoktur(Göka, 2014, s. 133) yani işlevsel dolayısıyla tatmin edici değildir denilebilir. Din diğer anlam sistemlerinden farklı olarak ortaya çıkan anlam boşluklarını onlara yüklediği gizem vasıtasıyla doldurur ve sağlamış olduğu sığınma

vasıtasıyla önemli bir yatışma sağlar(Karaca, 2017, s. 80). Tolstoy'un da nihai anlam arayışında olduğu ve onu tatmin eden cevabı inançta dolayısıyla dinde bulunduğu varsayılabilir.

Duygular insanlar için güdüleyici ve motivasyonel bir etkiye sahiptir. İnsanlarda arzu edilen duyguların ve hislerin yokluğu eksiklik ve boşluk algısı oluşturup stres ve kaygıya neden olabilir. Yaşamı anlamlandırma arzusu yerine getirilmediğinde oluşan eksikliği ve boşluğu bu bağlamda değerlendirecek olursak bu durumda yaşanan stres ve kaygı ile başa çıkabilmek için bir dine yönelme şeklinde motivasyon meydana gelebilmektedir. Böylelikle bir inanca yönelmek suretiyle hayata dair bir anlamlandırma ve hayatın amacına ulaşma hissi yaşanabilmektedir(Tokur, 2017, ss. 129-130). Dolayısıyla Tolstoy'da Tanrının olmadığı düşüncesi hayatı anlamdan ve amaçtan yoksun kılmakta bu durum ise eksiklik ve boşluk algısı oluşturup stres ve kaygıya sebep olmuş olabilir. Bu durum Tolstoy'un bir inanca yönelmesinde motivasyon sağlamış olabilir. Çünkü Tanrı inancı ile hayatına anlam ve amaç kazandırmakta böylelikle zihnindeki eksiklik ve boşluk dolarak meydana gelen stres ve kaygı ile başa çıkabilmektedir.

Din insan hayatında meydana gelen ölüm, hastalık, sıkıntı ve acı gibi olumsuz durumların getirdiği stres ve kaygıyla gelişimsel, engelleyici-koruyucu ve rahatlatıcı-teskin edici fonksiyonlarıyla uyum sağlayıcı ve düzenleyici bir sistemdir. Dolayısıyla din insanlara hayata anlam verme, olumsuz olgu ve olaylarla güçlü bir kişisel kontrol duygusuna sahip olma ve kuvvetli bir benlik inşa etme şeklinde işlevler sağlayarak yaşam sürecinde içine girilen stres ve kaygı ile başa çıkma noktasında etkili olabilmektedir(Tokur, 2017, ss. 109-115). Böylece Tolstoy'un dindar çevreye dair yaptığı gözlem isabetli olup onun dine yönelmesinde etkili bir faktör olduğu söylenebilir.

Tanrı'nın varlığını kabul ettiğinde mutlu hissetmekte fakat O'nu zihninde canlandırmaya çalıştığında O'nun evrenden ve kendisinden koptuğunu görmekte bu yüzden ümitsizliğe kapılıp kendini öldürmekten başka çaresi olmadığını düşünmektedir. Ancak kendini öldüremeyeceğini hissetmektedir. Bu şekilde mutluluk ve ümitsizlik durumlarını yüzlerce kez yaşamıştır. Hiçbir mucize O'nun varlığını ispat edemez çünkü mucizeler hayal gücünün ürünüdür. O zaman bu Tanrı algısı nereden gelmektedir? Tolstoy'a göre bu algı Tanrı'nın kendisi olmamakla beraber kendi içinde uyandırabileceği ya da uyanmaktan kaçınabileceği bir şeydir. Onun aradığı şey ise onsu varoluşun olmayacağı şeydir. Geçirdiği bu süreci gözlemlediğinde; Tanrı'yı inkar ettiğinde intihar düşüncesine kapılmakta sadece Tanrı'ya inandığı anlarda mutlu olduğunu ve yaşadığını hissettiğini fark etmiştir. İşte bu (Tanrı) onsu yaşanılmayandır. Artık Tanrı'nın varlığına bir daha şüphe etmeksizin inanmıştır. İlk çocukluk ve gençlik yıllarında var olan iradeye uygun yaşama, ahlaki mükemmelliğe ve yaşamın anlamını ileten bir geleneğe

olan inancına geri dönmüştür. Ancak o zamanlar buna bilinçsizce inanmaktaydı şimdi ise bu onun için bilinçli bir tercih ve onsuz yaşayamayacağı bir olgu haline gelmiştir(Tolstoy, 2017, ss. 73-75).

Eskiden içinde bulunduğu camiaya kendisini yaşamı anlama olanağından yoksun bıraktığı için yüz çevirmiştir. Yaşamı üreten ve ona anlam veren emekçi halka yönelmiştir. Onların verdiği anlama göre; her insanın yeryüzüne Tanrı'nın iradesiyle gelmiştir ve her insanın amacı ruhunu kurtarmaktır. Bunun için dindar bir hayat sürdürülmelidir. Dindar bir hayat içinse yaşamın bütün zevklerini terk edip alın teri dökmeli, acı çekmeli, alçak gönüllü ve merhametli olmalıdır. İnsanlar bu anlamı kendilerine papazlar tarafından iletilen öğreti ve aralarında süregelen gelenekten çıkarmaktadır. Ayinleri, ibadetleri, oruçları, ikonlara olan hayranlığı ve insanların inançlarının içeriğini tuhaf karşılamakla beraber her şeyi olduğu gibi kabul etmiş ibadetlere katılmıştır. Başlarda kendisine anlamsız ve mantıksız gelen inanç önermeleri artık onun hayatına anlam vermektedir. Onları anlamasa da bir anlam ifade ettiklerini ve ifade ettikleri anlamı öğrenmesi gerektiğini düşünmektedir. Tolstoy artık Tanrı'nın varlığına iman etmekte sorgulamaksızın tam bir teslimiyet içerisinde ibadet etmekte Ortodoks Kilisesinin bütün ayin ve törenlerine katılmaktadır(Tolstoy, 2017, ss. 77-81).

Kişiliği dönüştürücü ve inşa edici bir faktör olarak iman, hayatın bir anlam çerçevesinde yaşanmasını mümkün kılan ve inanan insanın varlığını güvence altına alan, güçlü, dinamik ve ruhsal bir bağdır(Tokur, 2018, s. 30). İman hayatı tanıma ve anlamlandırma sürecimde bireye yardım eder, anlamı eyleme tabi kılar, eylemi ise ibadetler ve değerler ile korur, motive eder ve geliştirir(Tokur, 2017, s. 167). Bir bilinç olayı olarak iman bilişsel yapının gelişimine bağlı olarak olgunlaşırken bilişsel yapının gelişimine de katkı sağlar. Arayış içerisinde olan bireyin bilincinde oluşan soru işaretleri, boşluklar ve çatışmalar ile bilişsel dengesi bozulur ve böylece var olan imanî bilgilerini tazeler veya eksik tarafları tamamlar. Bu yüzden imandaki bilişsel yapı bir oluşum sürecidir(Tokur, 2018, s. 33). Bu oluşum süreci farkındalık düzeyi yüksek olan bireylerde dini gelişim sağlar ve bu gelişim insanın olaylar karşısındaki tutumu ve kişiliğini olumlu yönde etkiler. Tolstoy'un dindar insan tanımına bakıldığında, onun imanının bilinçli bir tercih olması, sorumluluklarının farkında olması onda dini gelişimin olumlu etki etmesini sağlamıştır denilebilir.

İman insanın psikolojik yapısıyla bağlantılı olarak, onu bütünüyle kuşatan; bilişsel, duygusal ve iradi unsurların bileşiminden oluşan, dışavurumu gözlenebilir davranışlarla gerçekleşen külli psikolojik bir hal olarak tanımlanabilir(Alper, 2002, s. 227). İmanın bilişsel, duygusal, iradi ve

davranışsal olmak üzere dört unsuru vardır. Anlama, algılama, yorumlama ve hatırlama gibi unsurlar bilişsel boyutu, sevgi ve güven duygusal boyutu, tercih etme ve buna binaen sorumluluk alma iradi boyutu, formel ve informel ibadetle ise davranış boyutudur(Tokur, 2018, ss. 30-45). Tolstoy'un dindar insanların imanının hayata verdiği anlama dair yaptığı gözlem, araştırmalar ve yaptığı ibadetlerin anlamını kavramaya ve zihninde oluşan boşlukları doldurmaya çalışması imanın bilişsel boyutunu, bu anlamı kabul ettiğinde yaşadığı mutluluk, tatmin ve "Hissettiğim gibi yuvasından aşağı düşmüş, tüyleri bitmemiş bir yavru kuş olamazdım. Öyle olsa bile çimenlerin üzerinde sırt üstü yatmış, ağlıyordum, çünkü bir annenin beni dünyaya getirdiğini, yumurtadan çıkardığını, ısıttığını, beslediğini ve sevdiğini biliyordum. Peki, neredeydi o anne? Eğer terk edildiysem, beni kim terk etmişti? Beni birinin sevgiyle bu dünyaya getirdiği gerçeğini kendimden gizleyemezdim. O biri kimdi? Yine Tanrı mı? O benim arayışımı, çaresizliğimi ve mücadelemi biliyor ve görüyordu."(Tolstoy, 2017, s. 72) ifadesinden anlaşılacağı üzere sevgi ve güven arzusu duygu boyutunu, bilinçli bir tercih ile sorumluluklarının farkında olması iradi boyutunu ibadetlere katılımı ise davranışsal boyutunu oluşturmaktadır. Sevgi ve güven duygusuna atıf yaptığımız alıntı küçük yaşta annesini kaybeden ve bu yüzden anne sevgisinden mahrum kalan Tolstoy'un bu boşluğu doldurma çabası içerisinde olduğu da söylenebilir.

Tolstoy dinin formel ibadet yönünü taklit ile öğrenmekte ve uygulamaktadır. Bunların sürekli hale gelmesi imanın devamlılığı için önemlidir. Çünkü imanın bir ürünü olan davranışlar kendisini üreten imanı besler ve daha kuvvetli kılar(Karaca, 2017, ss. 137-138).

Burada Fowler'ın inanç gelişim kuramında bulunan birleştirici inançtan da söz etmek gerekebilir. Birleştirici inançta birey doğrudan yaşantılanması güç olan gerçeklerle, onların çok boyutlu ve kaynağı itibariyle birbiriyle uyumlu ve bağlantılı olduğunu düşünerek derin bir ilişki kurar. Birey kendine ve geleneklere ait mit, sembol ve mecazları yeniden değerlendirir ve yapılandırır. Geleneklerin anlamlarını kavramsal anlayışlara dönüştürür(Roehlkepartain, 2006, s. 41). Tolstoy'un dindarların ayin, ibadet, ikonlara karşı tutumlarını tuhaf karşılamasına rağmen onların çok boyutlu ve kaynağı itibariyle birbiriyle uyumlu olduğunu düşünerek bir anlamları olduğuna inandığı ve kavramsal bir anlayış geliştirme çabasında olduğu söylenebilir.

3. Evrensel İnanç Dönemi

Tolstoy tüm dinlerin özünde aynı amacın olduğuna, dinlerin bu amacın farklı tezahürleri olduğuna inanmaktadır. Ancak mevcut dinlerin hepsi hakikatin yalnızca kendilerinde olduğunu ve kurtuluşun da sadece kendileriyle mümkün olduğunu iddia etmektedir diğer din mensuplarına karşı dışlayıcı bir tutum sergilemektedir. Halbuki inançta olması gereken

tek bir hakikat vardır yapılan ayin ve ibadetler o tek hakikate hizmet etmektedir(Tolstoy, 2017, s. 78). Bu noktada Tolstoy'un takıldığı diğer sorun ise dini kurumların savaş ve infazlar ile olan ilişkisidir. Karşısındakini yanlış kabul eden din mensupları diğerlerini kendi dinlerine çekmek için öğretilerini onlara zorla kabul ettirmeye çalışmakta kendi mensuplarını yanlış yöne sevk edenler ise en ağır şekilde cezalandırılmaktadır. Dindar insanların savaş ve infazlar sırasında diğer din mensuplarına karşı tutumları Tolstoy'u dehşete düşürmüştür(Tolstoy, 2017, ss. 88-89).

Tolstoy bu tecrübe ve düşüncelerinden sonra şüphe etmeyi bırakmış olsa da girmiş olduğu dinde bulunan her şeyin doğru olmadığı sonucuna varmıştır. İçinde bulunduğu dini kurumda yalan ve hakikat iç içe kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Tolstoy bu kanaate varınca kutsal metinleri ve gelenekleri araştırıp soruşturmaya başlamıştır. Bu yüzden din bilime yönelmiştir. Her şeyin açıklamasının olamayacağını farkındadır. Ancak açıklanması mümkün olmayan şeyleri dini kurumların dayattığı zorunluluktan değil kendi aklının sınırlılığının farkına vararak anlamak istemektedir. Çünkü dini öğretilerde doğruluk payı olduğu onun için şüphesiz bir gerçektir fakat dini öğretilerde doğrular olduğu kadar yanlışlar da vardır. Bu yüzden neyin doğru neyin yanlış olduğunu bulmak birbirinden ayırmak için araştırma ve gözlem yapmaya başlamıştır(Tolstoy, 2017, ss. 91-92).

Evrensel inanç aşamasında birey yaradılışı ve varlığı millet, sosyal sınıf, cinsiyet, yaş, ırk, politik ideoloji ve dini gelenek farkı gözetmeksizin bir bütün olarak ilişkilendirir. Bu aşamaya ulaşan birey baskı ve işkenceyi alt etmek için adalet ve sevgi unsurlarıyla hayatın anlamı ve Tanrı ile birleşme sürecine girer(Roehlkepartain, 2006, ss. 41-42). Dinlerin temelinde aynı hakikatin olduğuna inanması onun evrensel inanç aşamasına ulaştığı anlamına gelebilir.

Eleştiri ve itiraz niyeti olmaksızın, dini bilgi ve kavramların gerçekliğini ve sebeplerini araştırma arzusuyla ortaya çıkan şüpheye arayış şüphesi denir. Varoluşsal şüphe şeklinde de adlandırılan bu nevi şüphe birey kendi inancının kusurlu ve yanlış olabileceğine dair bir kaygı ile nihai bir karara ulaşma çabasına girer(Mehmedoğlu, 2013, s. 115). Dindarların tek doğrunun kendi dini anlayışları olduğunu iddia ederek edindikleri olumsuz tutum ve davranışların Tolstoy'u dine inanmaktan vazgeçirmeden din bilime yöneltmesiyle onun arayış şüphesi içerisinde olduğu söylenebilir.

Şüphe bireyi sürekli öğrenmeye ve hakikati araştırmaya yönlendiren bir motivasyon olabilir. Bu motivasyonlar bireyde kişilik gelişimi sağlayarak bireyi olgunlaştırabilir(Ortberg, 2008, ss. 143-149).

Tolstoy'un hayat serüveninde meydana gelen şüphe çeşitleri, onu sürekli öğrenmeye ve hakikati araştırmaya yönlendirmiş olabilir. Bu sayede olgunlaşarak evrensel inanç aşamasına ulaştığı söylenebilir.

SONUÇ

İnanç bireyin doğumuyla anne ile kurulan ilişkiden itibaren çeşitli sosyal, bireysel ve biyolojik faktörlerin etkisiyle ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreç içerisinde insan seküler anlayışlar, ergenlikte yaşanan çatışmalar veya yaşanan olumsuz olaylar sonucu dini şüphe yaşayabilmektedir. Yaşanan dini şüphe bireyi ya saf bir inanca ya da katı bir inançsızlığa götürür. Tolstoy da çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik döneminde yaşadığı çeşitli durumlardan dolayı önceleri inançsız seküler bir hayat yaşamıştır. Daha sonra yaşadığı hayatı anlamlandırma arzusu onu hayata anlam vermek için gözlem ve araştırma yapmaya teşvik etmiştir. Seküler anlayışlardan etkilenip hayatın anlamsız olduğu sonucuna vararak yaşadığı varoluşsal bunaltı ve bu bunaltının getirdiği ruh hali onu olumsuz etkilemiştir. Bu yüzden hayata nihai anlam veren sistemlere yani dine yönelmiştir. Başlarda onda var olan seküler zihniyetten dolayı gaybi bilgilere sahip olan dini benimsemekte zorlanmıştır. Ancak bu durumla iman sağladığı huzurlu ruh hali ile başa çıkmış sonunda rafine bir imana kavuşmuştur. Ancak şunu hatırlatmak gerekir ki insan hayatındaki olgu, olay ve etmenler kişiyi dine yönlendirebileceği gibi dinden uzaklaştırabilir. Bu yüzden dini motivasyonlar çift kutupludur.

Tolstoy'un yaşamış olduğu bütün bu tecrübelerden sonra onun inanç ve şüphe arasında gidip gelen ve sonra iman ile anlam bulan hayatı inanç, şüphe, seküler hayat anlam arayışı, ölümlle yüzleşme, nihilizm, arayış şüphesi, anlam ve iman, evrensel inanç kavramları çerçevesinde ele alınıp değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Alper, H. (2002). *Bir kelâm problemi olarak imanın psikolojik yapısı*. İstanbul: Rağbet.

Frankl, V. E. (2009). *İnsanın anlam arayışı* (3. bs; S. Budak, Çev.). İstanbul: Okuyan Us.

Göka, E. (2014). *Hayatın anlamı var mı?* (2. bs; E. Eroğlu, Ed.). İstanbul: Timaş.

Karaca, F. (2017). *Din Psikolojisi* (3. bs). Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Mehmedoğlu, A. U. (2013). *İnanç psikolojisine giriş* (1. baskı). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Ortberg, J. (2008). *Faith and doubt*. Geliş tarihi gönderen <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlabk&db=nlabk&AN=237586>

Roehlkepartain, E. C. (Ed.). (2006). *The handbook of spiritual development in childhood and adolescence* (1. bs). Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications.

Tokur, B. (2017). *Stres ve Din* (1. bs). İstanbul: Çamlıca.

Tokur, B. (2018). *İmtihan Psikolojisi* (1. bs). Ankara: Fecr.

Tolstoy, L. (2017). *İtirafırlarım* (2. bs). İstanbul: Lacivert.

